

THE MEMORY AS A MATTER OF LIVING IN SORIN TITEL'S DEJUNUL PE IARBĂ**Camelia-Teodora Ghideu, PhD Student, University of Oradea**

Abstract: Dejunul pe iarbă deals with memory that prefigures the center of life. Structured in many parts by critics, the essence of the novel consists in the exploration of an universe where memory figures in order to give a meaningful sense of life. The narrator apparently relates facts without any significance. Sorin Titel succeeds in creating an unique world and writing a story in which the protagonist establishes his own position in the world through the mirage of memory. Thus, memory is not only a presentation of life or a narrative technique adopted by the author, but also a matter of living in a microcosm in which "the others" means an annihilation of the ego.

Keywords: memory, living, life, ego, world

Nimic ne este mai surprinzător în romanele lui Sorin Titel, *Femeie, iată fiul tău*, *Lunga călătorie a prozonierului*, *Clipa cea repede* etc. decât felul în care scriitorul acordă o mare importanță redimensionării perspectivei universului ficțional în ceea ce privește viziunea despre lume prin alternanța halucinantă a lumilor paralele. Cu ajutorul memoriei se clădește o lume în care pot fi atinse substraturile cele mai sensibile a ființei umane pentru a se ajunge la o revelație.

Un roman care are drept miză memoria ca centru al vieții este și *Dejunul pe iarbă*. Împărțită în multe părți de critică (Elisabeta Lasconi), cartea explorează o lume în care memoria și coordonatele sale fixează un sens în viață. Sorin Titel reușește să creeze un univers unic și să scrie povestiri în care protagonistul își stabilește propria poziție în lume datorită mirajului memoriei. Astfel, memoria nu este numai un mod de prezentare a vieții sau tehnică narativă, ea este un fel de a trăi într-un microcosmos în care „ceilalți” înseamnă o anihilare a eului.

Citatul din *Scrisori către Regina* de Soren Kirkegaard care deschide cartea *Dejunul pe iarbă* nu este întâmplător; el anticipează rolul rememorării : „Pentru mine orice contact armonios al idealului cu viața se transformă, se transfigurează instantaneu într-o reamintire și, în vreme ce se apropie de mine trecutul cel mai îndepărtat, acest contact împinge înapoi cel mai recent trecut, ca să-l prezinte în clar-obscurul reamintirii. Deși clipa ne refuză astăzi ajutorul, deși scriind aceste rânduri ora n-a sosit încă, îmi amintesc toate acestea ca un trecut îndepărtat, în care durerea își pierde ghimpele și-n care melancolia își păstrează toată dulceața ei. Al tău S. K¹.”

În prima parte a romanului este prezentată istoria unei familii. Ana este o femeie atipică în ceea ce privește concepția generală a lumii din mediul rural. Ea are un bărbat, Paul, de paisprezece, pleacă de acasă și revine după doi-trei ani îmbracată ca un bărbat cu cizme înalte, pieptar unguesc, vorbindu-se despre ea că ar fi devenit hoată de cai. În roman se povestește despre băiatul lor, Dumitru, obligat să se căsătorească cu o femeie pe care nu o iubește, dar care se întoarce acasa după moartea copilului lor, Titus, după care se recăsătorește

¹ Sorin Titel, *Opere, I. Schițe și povestiri, Nuvele, Romane*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2005, p.458

cu o regăteană de la Caracal, Veta, având cu aceasta doi copii pe Caius și Veta. Apoi, se reîntoarce acasă cu Dumitru, fiul său. Este prezentată relația lui Dumitru cu fiul său, Caius, căruia îi povestește și îi dă anumite sfaturi; în altă parte se relatează despre lamentațiile lui Simion, care a fost pe front și soția sa, Ana; nimic deosebit care să atragă atenția cititorului la prima lectură.

În cea de-a doua parte este expusă nașterea misterioasă a eroului prin care se stabilește statusul său de ales: „ Abia cu această naștere însă lucrurile ies din aproximație și legendă și sub picioarele lui pământul începe în sfârșit să existe, ca apoi să vină un anotimp în care să înceapă să fie conștient de existența a acestui pământ pe care a fost aruncat cu uimire și, pentru un timp, și pentru un timp poate prea scurt, să trăiască în armonie cu el, să-i înțeleagă culorile și mirosurile, într-un cuvânt, să-l atingă cu amândouă mâinile; căci poate să aibă pentru o scurtă vreme iluzia că se află în centrul acestui pământ primitiv.”² Este vorba aici despre încercarea lui de a înțelege lumea în care nebulozitatea, straniul, misteriosul devin dominante.

Venirea pe lume a eroului este o etapă importantă. Prima parte din această călătorie, care este viața, e populată de moș George, baba Cuca, maica Ana cu propriul lor univers: grajdul, calea ferată, fabrica, cantonul de la Temerești, flori albastre și galbene, șuncile roșcate, revistele vechi ronțuite de șoareci, teancuri cu Monitorul Oficila, oglinda, pădurea spartă cu cioburile rămase printre cărți, căldura mare, școala, coridoarele reci, ciment murdar, dormitorul internatului din Lugoj, tăiatul porcului, plecatul după lemne în pădure. Toate sunt coordonate ale copilului care compuneau viața de zi cu zi a oamenilor. Se face remarcată o monografie a satului cu toate neliniștile, bucuriile, plictisul, rutina, dar și entuziasmul intact al oamenilor.

Prin memorie se evidențiază o lume cu coordonatele satului tradițional: „satul era cenușiu și posac, un frig neprietenos strecurându-se sub haina veche și largă a tatei, și satul e atât de pustiu, doar maica Ana cască din când în când cu mult zgomot, întovorășindu-și căscatul de un oftat adânc.”³ Această lume oglindită în memoria e una dură, rece, plină de frisoanele timpului care nu schimbă nimic, nu dă viața.

Amintirile se succed în continuu, unele fiind de o rapiditate exuberantă, bulversând mintea cititorului: o aglomerare centrifugă de mici întâmplări, o lume în care niciun accident nu se întâmplă, nimic ieșit din comun, doar o lume în care se moare ușor, deși oamenii și-au pus speranța în ea; o lume cenușie, în care timpul trece destul de repede și care nu lasă nicio amprentă în sufletul eroului.

Istoria influențează destinul protagonistului: „Poate admite că războiul să-i intervină brutal în această lume, în care el crede, un război care aruncă deodată copilăria în istorie, căreia încercase să i-o sustragă, pentru că el aude prima dată de război din gura altora și pentru el războiul se petrece se va petrece undeva acolo sus, un război oarecum homeric, dincolo de oameni; asta pentru că primul film văzut din viața lui era cu avioane...”⁴

Femeia conturează lumea din partea a patra a romanului, iar anihilarea eului atinge cote maxime: „Mâna încetă să-l mai asculte și mișcarea de a duce ceașca cu cafea la gură e imposibil de făcut. Senzație destul de ciudată, aceea de a simți prezența celorlalți în timp ce pe el însuși începe încet, încet să se ignore: un fel de anestezie totală; întâi mâna stângă, apoi cea dreaptă, încetează să mai existe, gură, ochi, gât, picior, piept, un fel de a ieși din el, când toate în afara lui continuă, năvălesc spre el, se fac prezente cu brutalitate, nimic altceva însă decât niște lucruri, golite de ceea ce el, existând, încerca să facă din ele, de acea rezonanță

² Sorin Titel, *op. cit.* p. 475

³ Idem, *ibidem*, p. 470

⁴ Sorin Titel, *op.cit.*, p. 487

interioară, care le dădea logică.”⁵ Lucrurile sunt semnificative atâta timp cât dau frâu memoriei pentru a forma o lume paralelă aparte în care nici eul nu mai este valabil. Sorin Titel a întrezărit în modul său vivace moartea eului. Ceilalți și lucrurile care îl înconjoară formează universul în care *se trăiește* cu adevărat.

Memoria formează o lume paralelă în care eroul nostru încearcă să se regăsească, să-și găsească un pilon de supraviețuire în viața anostă pe care și-o contestă cu frenezie: „Dar pentru el ceilalți existau, ceilalți și toate lucrurile de care ei erau înconjurați. Existau prin ceea ce sunt în stare să recheme în memorie.”⁶ Antieroul trăiește într-un cerc închis, el singur cu lumea sa, dar are de ales între el, cu lumea lui fără niciun orizont, sau ceilalți care, prin memorie, au un sens în viața lui. Odată ieșit din propriul univers, el încetează să mai existe, iar ceilalți și lucrurile prind contur. El nu a învățat sau nu știe cum să trăiască alături de oameni, ci numai prin ei; în acest lucru constă drama lui existențială.

Pentru a-și rechema memoria, el devine dependent de ceilalți care sunt un mijloc de a-și trăi viața: „Încercarea lui de a uita totul cât mai repede cu putință, de a ignora totul, de a participa în mod real la viața care se desfășura în jurul lui. Speranța că până la urmă prezența extraordinară a lumii să bruscheze această durere. Efortul de a prelungi un gând destinul celor din cafeneaua ultraplină, de a încărca vorbele lor cu semnificații! Ar fi vrut să se simtă salvat, eliberat prin această posibilitate, de a intra cu bruschețe în existența altora.”⁷

Singurătea gării, a nopții, amintirea femeii cu care și-a petrecut la un moment dat timpul fac parte din universul multicolor al memoriei sale cu ajutorul căreia își exprimă starea emoțională sau depănează amintiri pentru a găsi un sens în viața sa. Oamenii care îl înconjoară, toate obiectele au un rol atâta timp cât îl determină să-și amintească sau să-și formeze judecăți: „O voce care totuși este o voce omenească, oricât de ireală ar fi ea, oricât de impersonală! Și el stă acolo în întuneric și-o ascultă. Pătrunde în el vocea celui alt om.”⁸ El caută „un trecut în care să se oglindească”, să-și regăsească sensul în viață pentru a putea trăi, și nu numai a exista în coordonatele unui timp sau spațiu. Eroul încearcă toate tertipurile pe care le are la îndemână pentru a-și găsi un mijloc de supraviețuire: „Citise odată niște versuri frumoase, care reușeau într-un fel să exprime sentimentele lui de-acum. (Uneori, ne vine foarte ușor să intrăm în pielea altuia, cu impresia falsă c-am continuat să rămânem în propria noastră piele, o anumită înclinație în noi spre clovnerie, spre mimare exterioară.”⁹

În *Dejunul pe iarbă* amintirea mamei este completată de cea a copilului : „... și cum fuge nepăsător prin această lume ninsă, tot așa cum fuge, fără să o oprească fuga acestui copil, fără s-o poată însă opri el, el fuge undeva în fața lui pe poteca îngustă printre sânzienele albe și galbene și el nu vrea să se oprească cu toate că știe că poate nici nu știe că prin oprirea lui timpul s-ar opri și el, dar el fuge, fără să se întoarcă o singură clipă privirea, fără să ezite o clipă, fără să privească înapoi, fuge fără tristețe sau nostalgie, fără să simtă oboseala și nici prin gând nu-i trece să se oprească așa că nimeni nu poate să-i vadă surâsul, pentru că surâde în el, înăuntrul lui, înaintea lui e drumul, poteca îngustă, lăcustele verzi care îi sar din când în când în față, un copil care *acolo*, din nou *acolo*”¹⁰. Copilul este mai mult decât o amintire, este o stare a ființei sale pe care vrea s-o recupereze, e un moment de mult uitat, dar care răzbate în interiorul său, e scânteia care-i luminează viața, or „*lumea adevărată* se află întotdeauna în mijloc, în *Centru*”¹¹. Întoarcerea la copilărie, la paradisul uitat anulează profanul și investeste existența cu o funcție sacră. Copilul devine centrul universului a cărui

⁵ Idem, ibidem, p. 502

⁶ Idem, ibidem, p. 502

⁷ Idem, ibidem, p. 502

⁸ Sorin, Titel, op.cit., p. 505

⁹ Idem, ibidem, p. 518

¹⁰ Idem, ibidem, p. 491

¹¹ Mircea Eliade, *Sacral și profanul*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 27

sacralitate trebuie recuperată. E intrarea într-un timp sacru, atemporalitate: „și chiar el e undeva la mijloc, la mijlocul câmpiei, sau la mijlocul pământului; și când întinde mâinile simte cum soarele aluneca de-a lungul mâinii lui drepte, i se pare că înțelege acest declin al soarelui și chiar el aluneca puțin într-o parte și acesta este timpul pe care probabil pentru prima dată îl simte, timpul măsurat prin alunecarea soarelui.”¹²

Atât elementele ce țin de profan, cât și cele care aparțin sacralului sunt răspândite în toată opera lui Sorin Titel. Este interesant felul în care sacralul poate fi identificat într-un mod subtil în centrul întâmplărilor mici, aparent fără nicio semnificație. Rememorarea îndeplinește o funcție sacră prin stările pe care naratorul le retrăiește sau cele pe care le stârnește interlocutorului. *Dejunul pe iarbă* este pledoarie pentru viața care trebuie trăită și retrăită în limitele posibilului. Se pot depăși granițele prin trăirea vieților celorlalți. Astfel, memoria devine un mijloc de a fi într-o lume în care „ceilalți” devin un substitut al eului minimalizat.

Bibliografia:

Eliade, Mircea, *Sacralul și profanul*, Editura Humanitas, București, 1995

Lasconi, Elisabeta - *Oglinda aburită, oglinda lucioasă sau Sorin Titel: universul creației*, Editura Amarcord, Timișoara, 2000

Titel, Sorin, *Opere, I. Schițe și povestiri, Nuvele, Romane*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2005

Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA- Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și postdoctorală”, cod contract: POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

¹² Sorin Titel, op.cit., p. 497